

ממלכת כהנים וגוי קדוש

הרב יצחק שילת, ראש ישיבת ברכת משה,
מעלה אדומים

בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְּבַר סִינַי...
וַיַּחֲסֹן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר: (שמות יט, א-ב)

בימים שמראש חודש סיון ועד למעמד הר סיני ניתנו לישראל הוראות של הכנה והתכוננות. הראשונה שבהן היתה הצהרה אלוהית שהצטוו משה למסור לישראל (שמות יט, ג-ו):

בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְּבַר סִינַי:
כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתִגִּיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם
וְאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים וְאָבֵא אֶתְכֶם אֵלַי: וְעַתָּה אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי
וְשָׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְהִיִּיתֶם לִי סֶגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָל הָאָרֶץ: וְאַתֶּם תִּהְיוּ
לִי מִמְּלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבַּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

משפטי הפתיחה והסיום מעידים על אמירה מכוונת, יסודית ותמציתית: "אלה הדברים - לא פחות ולא יותר" (רש"י, על פי המכילתא). ייעודו של עם ישראל, שלשמו כורת עמו הקב"ה ברית בסיני, הוא להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש".

המושג 'גוי' מופיע בתורה מיד אחרי המבול, בפרק המפרט את היווצרות שבעים אומות העולם (בראשית י, א-ב; ה-ו; כ-כב; לא-לב):

וְאֵלֶּה תוֹלְדֹת בְּנֵי נֹחַ שֵׁם חָם וַיִּפֹּת וַיִּזְלְדוּ לָהֶם בְּנָיִם אַחַר הַמַּבּוּל: בְּנֵי יֶפֶת גֹּמֶר וּמָגוּג וּמְדִי וַיִּנּוּ... מֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ אֵיזֵי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֹתָם אִישׁ לְלִשְׁנוֹ לְמִשְׁפּוּחֹתָם בְּגוּיָהֶם: וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוּט וּכְנַעַן... אֵלֶּה בְּנֵי חָם לְמִשְׁפּוּחֹתָם לְלִשְׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם בְּגוּיָהֶם: וּלְשָׁם יֵלֵד גַּם הוּא... בְּנֵי שָׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר... אֵלֶּה בְּנֵי שָׁם לְמִשְׁפּוּחֹתָם לְלִשְׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם לְגוּיָהֶם: אֵלֶּה מִשְׁפּוּחַת בְּנֵי נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוּיָהֶם וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בְּאַרְצֵי אַחַר הַמַּבּוּל:

גויים' הם אפוא עמים. בכל שלשת ענפי האנושות: שם, חם ויפת, מזכירה התורה שלשה מרכיבים המגדירים את המושג 'גוי': משפחה, לשון וארץ. לאמר: מוצא אתני משותף, שפה משותפת (ובשפה נוצרת תרבות), וארץ משותפת. הגדרה יסודית זו למושג 'עם' משמעותית מאד להמשך הסיפור של התורה, דהיינו להבנת ייחודו של עם ישראל.

כיצד? עם ישראל שומר בקפדנות על מוצאו **המשפחתי**. כולנו בני איש אחד נחנו, בני ישראל אבינו. ההצטרפות אלינו דורשת הליך מדויק של כניסה לברית. **הלשון** של עם ישראל היא לשון הקודש, לשון שאינה יכולה להיעלם, שכן היא חרותה בספר התורה, ומשם היא נמשכת לדורות עולם על ידי מצות לימוד התורה. הלשון הזאת יוצרת את התרבות היהודית, את "ארון הספרים" היהודי. **ארץ ישראל** נקבעה כארצו של עם ישראל מראש ומקדם, בהבטחה האלוהית: "לָךְ לָךְ מֵאַרְצָךְ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבְּיַת אֲבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ וְאָעֲשֶׂה לְגוֹי גְדוֹל" (שם יב, א-ב). מכל העמים המנויים ברשימה של תולדות בני נח, רק אצל עם אחד יש תיאור קצר של גבולות ארצו: מצפון לדרום - "גְּבוּל הַפְּנֵעֵנִי מִצִּדֵּן בְּאֶכָה גְרָרָה עַד עֵזָה" (שם י, ט), וממערב למזרח - "בְּאֶכָה סְדֹמָה וְעַמּוֹרָה וְאַדְמָה וְצָבִים עַד לְשַׁע" (שם י, ט). הסיבה פשוטה: ארץ כנען היא הארץ המובטחת לעם ישראל.

מהגדרה הבסיסית של עם על פי מאפייני המוצא המשפחתי, הלשון והארץ, עולה שעם ישראל ראוי לשם 'עם' יותר מכל עם ולשון על פני האדמה, וימי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גוֹי אֶחָד בְּאָרֶץ" (דהי"א יז, כא).

גם ממלכה נזכרת לראשונה באותו הפרק (בראשית י, ח-יא):

וְכֹשֶׁ יָלַד אֶת נִמְרֹד הוּא הַחַל לְהִיטֵת גִּבּוֹר בְּאָרֶץ: הוּא הָיָה גִבּוֹר צִיד לְפָנָיו ה' עַל כֵּן יֵאמָרוּ כְּנַמְרֹד גִּבּוֹר צִיד לְפָנָיו ה': וַתְּהִי רְאִשִּׁית מִמְּלַכְתּוֹ בְּכָל אֶרֶץ וְאֶרֶץ וְאֶפְדֹ וְכַלְנֵה בְּאָרֶץ שְׁנַעַר: מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת יָצָא אֲשׁוּר וַיִּבֶן אֶת נִינְוָה.

'ממלכה' משמעה שלטון על ארץ. שלטונו של נמרוד על ארצו הושג בכוח, כוחו של גיבור ציד. מה פירוש "גִּבּוֹר צִיד לְפָנָיו ה'?" האם זה שבח? לא ולא. "למה נקרא שמו נמרוד, שהמריד את כל העולם כולו עליו [רש"י - כלפי מעלה, אלא שכינו חכמים] במלכותו" (עירובין נג, א). "גִּבּוֹר צִיד לְפָנָיו ה'" היינו למרות עיני כבודו, כמתריס כלפי שמיא: אתה מלך בשמים ואני מלך בארץ. זהו ההפך הגמור ממה שיצווה בו מלך ישראל (דברים יז, יח-כ):

והִיא קִשְׁבָתוֹ עַל פֶּסֶא מִמְלִכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר...
לְמַעַן יִלְמַד לִירְאָה אֶת ה'... לְבַלְתִּי רוּם לְכָבוֹ מֵאֲחִיו וּלְבַלְתִּי סוּר מִן הַמִּצְוָה
יָמִין וּשְׂמֹאל.

נמרוד מלך על בבל ועל אשור, הממלכות אשר החריבו את מלכות ישראל ואת
המקדש. האם התורה בתארה את נמרוד רוצה להרחיק אותנו מן השימוש
בכח, מדריכה אותנו לייסד ממלכה שאין לה צבא, ממלכת כהנים עובדי עבודת
הקודש? התשובה ההלכתית היא חד-משמעית: "אין ממליכין מלך תחילה אלא
לעשות משפט ומלחמה" (מלכים ד, י), מלך צריך לערוך משפט, פנימי, כדי לשבור
זרוע רשעי ופושעים, ומלחמה, חיצונית, כנגד האויבים מבחוץ. כאשר יש צורך
בחיל ובכח אנו מצווים להשתמש בהם בכל תוקף. עלינו רק לזכור מיהו הנותן
לנו כח לעשות חיל.

דבר זה כתוב בתורה, שנוי בנביאים ומשולש בכתובים:

כתוב בתורה (דברים ת, יא-יח):

הַשֹּׁמֵר לָהּ פֶּן תִּשְׁפַּח אֶת ה' אֱ-לֹהֶיךָ... וְאַמְרַת בְּלִבְּךָ כִּי וְעַצְם יְדֵי עֲשֵׂה
לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה: וְנִכְרַתְּ אֶת ה' אֱ-לֹהֶיךָ כִּי הוּא הַנֶּתֵן לָךְ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חֵיל
לְמַעַן הִקִּים אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם כִּי הוּא הַזֶּה:

שנוי בנביאים (זכריה ד, ו):

זֶה דִּבְרַהּ אֵל זָרְבָבֶד לֵאמֹר לֹא בְחַיל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם בְּרוּחִי אֶמַר ה' צ-בָאוֹת:

רבנו הרצ"ה זצ"ל היה מדגיש: 'כי אם ברוח' אין כתיב כאן, אלא "כי אם ברוחי", ומהי
רוח ה'? "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' צ-בָאוֹת לְעֵטְרַת צְבִי וְלְצִפִּירַת תְּפִאָרָה לְשֹׁאֵר עַמּוֹ: וְלִרוּחַ
מְשֻׁפָּט לְיוֹשֵׁב עַל הַמְּשֻׁפָּט וְלִגְבוּרָה מְשִׁיבֵי מַלְחָמָה שְׂעֵרָה" (ישעיהו כח, ה-ו). רוח הגבורה
של משיבי מלחמה שיערה - רוח ה' נוססה בהם.

ומשולש בכתובים (תהילים מד, ב-ד):

אֱ-לֹהִים בָּאֲזִינֵינוּ שְׁמַעֲנוּ אֲבוֹתֵינוּ סִפְרוּ לָנוּ פֶּעַל פְּעֻלָּתְךָ בִּימֵיהֶם בְּיָמֵי קִדְם:
אֲתָה יְדָה גוֹיִם הוֹרִשְׁתָּ וַתִּטְעַם תָּרַע לְאֲמִים וַתְּשַׁלְּחֵם: כִּי לֹא בְחֹרֶבְךָ יָרְשׁוּ
אֲרָץ וְזָרוּעִם לֹא הוֹשִׁיעָה לָמוֹ כִּי יְמִינָהּ וְזָרוּעָהּ וְאוֹר פִּנְיָהּ כִּי רְצִיתָם:

האמנם "לא בְּחֹרֶבְךָ יָרְשׁוּ אֲרָץ"? הלא בספר יהושע אנו קוראים פעם אחר פעם
כיצד חלש יהושע את... לפי חרב. ודאי שבחרב ירשו את הארץ, אבל לא החרב היא

שהושיעה אותם, אלא אור פני ה' ורצונו הוא שהושיעם והצליח את דרכם.

נועדנו להיות לא רק עם, אלא גם ממלכה, עם שיש לו שלטון וממשלה וכח צבאי. עם קדוש אינו עם חלש, אלא עם המגלם באורחות חייו את הקודש, את ערכי האמת והצדק. ממלכת כהנים היא ממלכה הקוראת בשם ה' בעולם, כמו הכהנים בעם. כך כתב ר' אברהם בן הרמב"ם בפירושו לתורה, על הביטוי "ממלכת כהנים" (שמות יט, ו; תרגום א"י ויוזברג, עם שיפורים קלים):

הכהן של כל עדה הוא המנהיג, שהוא הנכבד בעדה ומופתה, אשר אנשי העדה ילכו בעקבותיו ויודרכו בדרך הישר. ואמר, תהיו אתם בשמירת תורת מנהיגי העולם, יחסכם אליהם יחס הכהן לעדתו, ילך העולם בעקבותיכם ויחקו את מעשיכם וינהגו במנהגכם. **זה ענין שקיבלתי בפירוש זה מאבא מרי ז"ל**, וזה יהיה בהתחייבות למשמעת, ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם וגו', והבטיח בהשלמת זה בעתיד באומרו בלשון ישעיה והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' וגו'.

בחזון אחרית הימים של ישעיהו יגיע גם תורה של תקופה אידיאלית בה "וְכִתְּבוּ חֻבּוֹתֵם לְאֹתִים וְחֻנִּיתוּתֵיהֶם לְמִזְמוֹרוֹת, לֹא יִשָּׂא גוֹי אֶל גּוֹי חֻבּ וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה" (ישעיהו ב, ד), אולם כל עוד יש כחות רשע בעולם, יש לחרב תפקיד הכרחי בתיקון העולם. "בְּצִאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם... הִיְתָה יְהוּדָה לְקִדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמְשֻׁלוֹתָיו" (תהלים קיד, א-ב), בבחינת **ממלכת כהנים** וגוי **קדוש**, ועם זאת "חֻמְשִׁים עָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם" (שמות יג, ח), וכשבא עמלק להילחם עם ישראל - "וַיֵּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוָה בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הִלָּחֵם בְּעַמְלֵק... וַיַּחֲלֵט יְהוָה אֶת עַמְלֵק וְאֶת עַמּוֹ לְפִי חֻרָב" (שמות יז, ט, יג) בעוד ידיו של משה אמונה עד בוא השמש.

"כִּימִי צֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲרָאנוּ נִפְלְאוֹת" (מיכה ז, יו). כתב מרן הראי"ה זצ"ל (אורות, המלחמה ז):

מתגלה בכנסת ישראל צבעה העצמי, הולכים הכחות ומתפתחים... קנאת עם מתגברת, הכרת עצמותה מתגדלת, היא יודעת כבר שיש לה ארץ, שיש לה שפה, ספרות. שיש לה צבא - התחילה להכיר במלחמת עולם זו [=הראשונה, מחתרת ניל"י]. ועל כולם יודעת היא שיש לה אור חיים מיוחדים, שהם מעטרים אותה ומעטרים את העולם כולו על ידה.

עם חזרת עם ישראל לארצו, לתחיית ישותו הלאומית, "וּבָאָה הַמְּשֻׁלָּה הָרִאשׁוֹנָה, מִמְּלַכַת לְבַת יְרוּשָׁלַם" (מיכה ד, ח), יש ערך חשוב גם לצבאיות, ליכולת ההגנה על העם

והארץ, אשר בסייעתא דשמיא הלכה והתעצמה מאז כתב הרב את הדברים הנ"ל ועד עצם ימינו אלה, בהם אנו מצפים לניצחון גדול על כל אויבינו מסביב.

וראו זה פלא, שמו של **נמרוד** עולה על לשונו של מיכה הנביא, המנבא את הגאולה העתידה (מיכה ה, א-ח):

וְאַתָּה בֵּית לָחֵם אֶפְרַתָּה צָעִיר לְהָיוֹת בְּאַלְפֵי יְהוּדָה מִמֶּנּוּ לִי יֵצֵא לְהָיוֹת מוֹשֵׁל בְּיִשְׂרָאֵל וּמוֹצֵאתִיו מִקְדָּם מִימֵי עוֹלָם: לָכֵן יִתְּנֶם עַד יֵת יוֹלְדָה יִלְדָּה וַיִּתֵּר אֶחָיו יִשׁוּבוּן עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וְעַמֵּד וְרָעָה בְּעֹז ה' בְּגֵאוֹן שֵׁם ה' אֶל-לִהְיוֹ וַיִּשְׁבּוּ כִּי עַתָּה יִגְדַּל עַד אֶפְסֵי אֲרָץ: וְהָיָה זֶה שְׁלוֹם אֲשׁוּר כִּי יָבוֹא בְּאַרְצֵנוּ וְכִי יִדְרֹךְ בְּאַרְמְנֵינוּ וְהִקְמֵנוּ עָלָיו שְׂבָעָה רְעִים וְשִׁמְנֵה נְסִיכֵי אָדָם: וְרָעוּ אֶת אֲרָץ אֲשׁוּר בְּחָרֵב וְאֶת אֲרָץ נִמְרוֹד בְּפִתְחֶיהָ וְהִצִּיל מֵאֲשׁוּר כִּי יָבוֹא בְּאַרְצֵנוּ וְכִי יִדְרֹךְ בְּגִבּוֹלֵנוּ: וְהָיָה שְׂאֵרֵי יַעֲקֹב בְּקָרֵב עַמִּים רַבִּים כְּטַל מֵאֵת ה' כְּרִבִּיבִים עָלֵי עֵשֶׂב אֲשֶׁר לֹא יִקְנֶה לְאִישׁ וְלֹא יִחַל לְבָנֵי אָדָם: וְהָיָה שְׂאֵרֵי יַעֲקֹב בְּגוֹיִם בְּקָרֵב עַמִּים רַבִּים כְּאֲרִיָּה בְּבַהֲמוֹת יַעַר כְּכַפִּיר בְּעֵדְרֵי צֹאן אֲשֶׁר אִם עָבַר וְרִמַּס וְטָרַף וְאִין מִצִּיל: תָּרַם יְדָךְ עַל צָרֶיךָ וְכָל אֲיָבֶיךָ יִכְרֹתוּ:

רק אחרי שייכרתו הצרים והאויבים, המתקוממים כנגד מלכות בית דוד הקוראת בגאון שם ה', רק אז יבוא השלום האמיתי, "לא ישאו גוי אֶל גוי חָרֵב וְלֹא יִלְמְדוּן עוֹד מִלְחָמָה" (מיכה ד, ג).